

A Magyar Királyi Csendőrség és a területvisszacsatolások

A Magyar Királyi Csendőrség, tevékenyen részt vett a visszatért területek birtokba vételében. Mint — a Magyar Királyi Honvédelmi Minisztériumnak és a Magyar Királyi Belügyminisztériumnak is alárendelt — rendvédelmi testület egyrészt teljesítette a bevonuló honvéd erők táborigazgatási szolgálatát, másrészt mint közbiztonsági őrtestület a visszatért területeken látta el a közbiztonsági szolgálatot. Ezeket a teendőket a terület visszacsatolások ütemében, a feladatoknak megfelelően különböző nagyságú és szervezetű erőkkel hajtották végre. A feladatok végrehajtásához szükséges személyi állományt az egész ország területéről különítették ki.

A visszacsatolt területek térségét hadműveleti területté nyilvánították. A bevonulástól a polgári közigazgatás működésének kezdetéig tartották fenn a visszacsatolt területek hadműveleti területi státuszát. A hadműveleti területen katonai közigazgatás működött, ezen időszak alatt épült ki a polgári közigazgatás. A hadműveleti területre az a trianoni határok közötti területről és a visszatért területről a trianoni határok közötti területre polgári lakosság csak külön engedéllyel utazhatott. A magyar határőrizeti szervezetek feladatát alkotta, hogy az érintett trianoni határok hadműveleti záróvonallá átminősített szakaszát őrizték és az illetéktelen utazásokat megakadályozták.¹

A hadműveleti területeken — a magyar polgári közigazgatás részeként — folyt a csendőrségi struktúra kiépítése. Ezzel párhuzamosan pedig a testület a haderő táborigazgatási teendőit is ellátta, valamint a katonai közigazgatás közbiztonsági feladatainak a megvalósításában is részt vett.²

Így valósult meg a visszatért területeken a rendvédelmi testületek kiépítése — korabeli szóhasználattal élve — „benépesítése”, amely módosította a Magyar Királyi Csendőrség diszlokációs feladatát.

Magyarország fegyverkezési egyenjogúságának az elérése nyomán elhárultak a jogi jellegű korlátok a Magyar Királyi Honvédség fejlesztése előtt. Egyben pedig a Magyar Királyi Csendőrségnél folyó elméleti munka eredményeként a csendőrség szabályzatszerkesztő és tanulmányi bizottsága 1938. VIII. 30-án felterjesztette a Magyar királyi Belügyminisztérium VI-c osztályának „*A m.kir. táborigazgatási csendőrség szolgálati szabályzata*” című szolgálati könyv vázlatát. A csendőrséget tehát nem érte felkészületlenül a terület visszacsatolásokkal kapcsolatban a táborigazgatási szolgálat ellátásának az igénye, bár kétség kívül az elmélet próbakövéit alkották a terület visszacsatolásokhoz kapcsolódó táborigazgatási teendők ellátása.³

Az 1938. májusában érvényben lévő csendőrségi elhelyezési kimutatás alapján 24 osztály-, 70 szárny-, 181 szakasz- parancsnokság, és 171 őrs, valamint 21 különítmény működött a Magyar Királyság területén a trianoni határok között. Ez az állapot maradt lényegében az év végéig.⁴

A csendőr testület fedésében működtek a csendőr kerületenként szervezett lovas alosztályok, amelyek csak névlegesen voltak csendőr alakulatok. A trianoni békediktátum által engedélyezett 35 000 főnyi magyar hadsereg⁵ csapatlovasság alakulatainak, kiképző kereteit — rejtett alakulatként — a Magyar Királyi Belügyminisztérium állományába osztották be. Kezdetben a hét vegyesdandár-parancsnoksághoz tartozó szervezetszerű huszár századokat csendőr lovas-alosztályoknak nevezték el.⁶ Harcértékük egy 1938. szeptemberi jelentés szerint 6 tiszt, 190 légénység, 195 ló, 160 puska és 4 golyószóró volt.⁷ A csendőr lovas fedőnevet 1938. október 1-éig használták.⁸

A felvidék déli részének visszatérése

Az I. Bécs-i döntés nyomán a Felvidéktől visszacsatolt területeken a Magyar Királyi Csendőrségre háruló feladatok eredményes ellátása érdekében 1000 fő csendőrt különítettek ki. Ők 15 századba osztva várták, hogy belépjenek új működési területükre. 13 századparancsnokot, 4 tisztet, 1 nyomozó csoport-parancsnokot és kereken 1000 csendőrt vezényeltek arra, hogy megalapozzák a jogbiztonságot a visszatért területeken.

Az első őrs légénysége Balony községbe települt, amely 3,5 km-re volt Medve községtől ahol honvédség hadihídat vert, ahol 1938. IX. 5-én délután három órakor lépték át a trianoni államhatárt.⁹

Bevonuláskor a Felvidék területét négy zónára osztották fel. Az ütemterv előírta, hogy naponta mely vonalat érhetik el a csapatok. A cseh hátrvédeteket a honvédség elővédei négy kilométer távokra követték. A két hadsereg között mindig egy-egy hadikövet (parlamentér) tiszt tartózkodott fehérszászlós gépkocsin.

A magyar alakulatok különböző fegyvernemekből álló oszlopokba soroltak. A menetet biztosított

formában valósították meg. Az elővéd végére osztották be a csendőrség mellett a rendőrség és a posta különítményeit. A visszatért településeken a községekben csendőrség, a városokban pedig a rendőrség vette át a közbiztonsági szolgálat teendőit.

Ha a parlamentertiszt jelentette, hogy a következő községek szabadok, a csendőr- és rendőr-különítményeket gépjárműveken előre küldték. Így amikor a honvédség alakulatai bevonultak már a csendőrök és a rendőrök látták el szolgálatot. A csehek kivonulásától a csendőrök beérkezéséig a közbiztonsági szolgálatot többnyire a helyi tűzoltók vagy az ideiglenesen megszervezett nemzetőrök látták el. A kezdeti időkben a nagyobb városokban a járőrök mellé egy-egy — a helyi viszonyokat ismerő — nemzetőrt osztottak be.¹⁰

A csendőralakulatok ereje különböző volt, szakaszba, félszázadba, századba tagozódva meneteltek az elővéddel visszahagyva az átvonult községbe telepítendő őrslétszámot, ahol az új őrs haladéktalanul megkezdte működését.

A bevonulással kezdetét vette a katonai közigazgatás, mely 1939. I. 5-ével ért véget. Ekkor hozták létre a Felvidék visszacsatolt keleti részéből, valamint a trianoni határok közötti Magyar Királyság északkeleti területeiből a Magyar Királyi Csendőrség VIII. kerületét, melynek parancsnokságát Kassára telepítették.¹¹

A volt határmenti csendőr kerületek területe is átalakult.¹² A megszállásban résztvevő 13 század 1939. I. 9-ével mint szárnyparancsnokságok kezdték meg működésüket.¹³

A VIII. honvéd hadtest-parancsnoksággal azonos működési területtel és székhellyel alakult meg a VIII. csendőr kerület-parancsnokság. 1939. I. 23-ával valamennyi hadtest területének beosztása is módosult.¹⁴ Ez közvetlenül érintette a csendőrséget is, mert a csendőr kerületek területi beosztásának határai pontosan követték a hadtestek illetékességi körzetét.

Felvidéki területek visszacsatolásával a VII. Miskolc-i csendőr kerület határszakaszának jelentős részét átvette a VIII. Kassa-i csendőr kerület, míg a VII. Miskolc-i csendőr kerület határa eltolódott az I. Budapest-i csendőr kerület irányába. A I. Budapest-i csendőr kerület egyetlen olyan csendőr kerület lett, amelynek nem volt határszakasza, csak belterülete, mert a Balassagyarmat-i csendőr osztályt a VII. Miskolc-i csendőr kerülethez csatolták. Valószínűsíthető, hogy nem akartak egy rövid határszakasszal rendelkező csendőr kerületet létrehozni.

A változások nyomán 32 osztály-, 86 szárny-, 256 szakasz-parancsnokság és 879 őrs állt fel. Gyarapodott a szervezeti egységek száma is, hiszen az osztályok 8-al, a szárnyak 16-al, a szakaszok 75-el, az őrsök pedig 123-al növekedtek.

Az átszervezést értékelve megállapítható, hogy az egyes osztályok és szárnyak területét tovább tagolták. 1938. tavaszán a meglévő 70 szárny-parancsnokság közül 26 maradt érintetlen az 1939. februári átszervezést követően.¹⁵

A részletes elhelyezést vizsgálva kitűnik, hogy a korábban felállított különítményeket őrssé minősítették. Ez azt jelentette, hogy további alkalmazásuk szükséges volt az adott terület közbiztonsága érdekében.¹⁶

A megnövekedett szakasz-parancsnoki helyeket nem tudták feltölteni, mert az 1938. novemberére tervezett alhadnagyi vizsgát a tiszthelyettesek nem tudták letenni, mert azt a Felvidéki bevonulás miatt elhalasztották.¹⁷

Az 1938. kiképzési év idejét 6 hónapra csökkentették, mert egyrészt a felvidéki területek visszatérése miatt a csendőrlegénység létszámát 1939. I. 1-vel 1000 próbacsendőrrel gyarapították, másrészt a hadsereg felfejlesztésével a csendőrség létszámát még 400 fővel emelték. Így a létszámemelés megelőzően kiképzésbe betervezett személyi állománnyal együtt összesen 2 025 főt kellett kiképezni. Azonban a csendőriskolák (gyakorló tanalakulatok) befogadóképessége mindössze 1094 fő volt.¹⁸

A Magyar Királyi Csendőrségnek tehát a vizsgált időszak kezdetén jelentősen megnövekedett működési területen változatlan létszámmal kellett ellátnia feladatait, mivel a pótlásra felvett próbacsendőrök kiképzése ekkor még nem fejeződött be

Kárpátalja visszatérése

Kárpátalja visszacsatolásában 32 tiszt és 1 000 fő csendőr legénység vett részt, akik 1939. III. 16-án délután 6 órakor századokba beosztva, felmálházva Csapon várták az indulást. Előtte való napon már beszüntették a tiszti és altiszti továbbképzéseket.

A bevonulást követően az őrszálózat azonnal kiépült. 19 szakasz parancsnokság, és 72 gyalogos őrs létesült.¹⁹

A visszacsatolás kezdetével életbe lépett a „rendszeres katonai közigazgatás”. Ennek rendelték alá

„Kárpát-csoport” néven a zászlóalj szervezésű csendőri erőt, amelynek székhelye Ungvárra települt. A század-parancsnokságok Huszt, Munkács, Ilosva helyeken diszlokáltak. Fő feladatuk a Kárpátalján garázdálkodó Szics-gárda felszámolása volt.

A katonai közigazgatás 1939. VII. 7-én megszűnt. Így az itt lévő csendőr alakulatok felett a VIII. csendőr kerületi parancsnokság vette át az irányítást.

Ezzel egyidőben az ungvári osztály területi beosztása is módosult. Az osztálynak addig alárendelt ungvári és beregszászi szárnyak területe is ennek megfelelően változott. Az újonnan felállt a beregszászi osztály a kárpátaljai területekkel egybeolvadt. Az ungvári 1. és az ungvári 2., valamint a munkácsi szárny-parancsnokság területén csak kisebb változások történtek.

A huszti 9. nyomozó alosztály-parancsnokságot 1939. XI. 1-ével áthelyezték Ungvárra, míg Huszton egy kikülönített nyomozócsoporthoz maradt, melynek parancsnoka KARABÉLYOS Imre cső. fhdgy. lett.

Kárpátalja irányításának céljából létrehozták a „Kárpátaljai Terület Kormányzói Biztosa” tisztséget, aki mellé rendszeresítették egy csendőrtiszti beosztást is. E csendőrtiszti beosztást betöltő személy feladatát alkotta a helyi közigazgatás és a csendőrség közötti összhang, együttműködés megteremtése és ennek fenntartása. 1939. VIII. 1-től dr. KRICSFALUSSY-HRABÁR Endre cső.alez. látta el ezt a feladatot.

A csendőrség szakszolgálati ágai közül a legfontosabb szerepet a híradószolgálat megszervezése és fenntartása képezte. A csendőrségi rádióadó állomások már a felvidéki bevonuláskor is bizonyítottak. A rádióállomások 1938. XI. 8. – 1938. XII. 9-e között 412 táviratotforgalmaztak. A tapasztalatok alapján Kárpátalja visszacsatolásánál az összpontosított csendőrségi erőhöz már rádióadóállomásokat is rendeltek. Az általuk továbbított rádiótáviratok száma 1939. III. 15. – 1939. VI. 26-a között 2 989 távirat volt.²⁰

A visszatért kárpátaljai területek közbiztonsági feladataiból a Magyar Királyi Csendőrségre háruló teendők eredményes ellátásának érdekében a testület személyi állományából újabb létszámkontingenst jelöltek ki. Ezért néhány átmeneti intézkedést kellett bevezetni, amelyek lehetővé tették, hogy az ismét csökkentett erejű őrsők megfelelhessenek a fokozódó igénybevételeknek. Rövidítették a külső szolgálatok időtartamát, a jelentéktelen tereptárgyakat csak szükségszerűen portyázták, természetesen betartva a Szolgálati Utasítás azon rendelkezését, miszerint havonta egy alkalommal az őrskörlethez tartozó minden tereptárgyat le kellett portyázni. Előírták, hogy a legénységet minél kevesebb irodai munkával terheljék.²¹

A csendőrség felügyelője „Szemle észrevételek az 1939 évről” című tájékoztatójában úgy fogalmazott, hogy: „Összegzésként megállapítható, hogy a »Magyar Szent Korona testébe visszatért« Kárpátalján a csendőrség közreműködése által rövid idő alatt megszilárdult a rendes állami élet, kiépült a teljes igazságügyi és közigazgatási apparátus, s az a csendőri szervezet is, melynek egy része a belső területekről vezényelt idősebb legénységből, míg másik hányada az iskolákból elvezényelt próbacsendőrökből állott.”²²

A létszám átcsoportosítás nem érezte hatását a Magyar Királyság trianoni határok közötti közbiztonságában. Míg a Felvidék visszacsatolására a felső vezetés válogatott legénységet küldött, addig Kárpátaljára csak annyi erőt adhatott, amit a reális szükségletek feltétlenül megköveteltek, de így is megállták helyüket a testület személyi állományának odavezényelt tagja.

Észak-Partium és Észak-Erdély visszatérése

E területek visszacsatolásában a Magyar Királyi Csendőrség minden eddigénél nagyobb erővel vett részt, a tábori rendészet teendők ellátásában és a térség „benépesítésében” egyaránt. A Fővezérségnél, a hadsereg-parancsnokságoknál és a hadtest-parancsnokságoknál egyaránt csendőr altiszt vezetésével négy fős tábori csendőr őrsők működtek. A személyirányító állomásokra 16 csendőr tisztet és 444 csendőr altisztet osztottak be. A hadtáp csendőr-zászlóaljához és a tábori csendőr szakaszokhoz 56 csendőr tisztet és 320 csendőr altisztet osztottak be. A Magyar Királyi Csendőrség a Magyar Királyi Honvédség számára 72 csendőr tisztet és 764 csendőr altisztet bocsátott a rendelkezésére, a tábori rendészeti szolgálat ellátására és a hadtáp csendőr-zászlóalj vezetése céljából.²³ A területek „benépesítéséhez” a belügyminiszter 56 csendőr csapat tisztet, 6 csendőr gazdasági tisztet és 2 268 csendőr altisztet rendelt ki.²⁴

A második bécsi döntés és a „benépesítés” között csak 5 nap állt rendelkezésre. A felállításra kerülő katonai közigazgatás szervezeteit — vasúti- és gépkocsiszállítással, 1940. IX. 4-én — Ungváron, Püspökladányban és Cegléden összpontosították. Itt alakultak meg az egyes parancsnokságok, amelyek továbbirányítását a Fővezérség által a helyszínre kirendelt személyirányító tisztek végezték.

Hadseregenként felállítottak egy csendőr csoport-parancsnokságot.²⁵ A visszacsatolt területekre megvalósítandó bevonulás tervezetében már kijelölték a felállítandó csendőr osztály- és csendőr szárny-parancsnokságok székhelyeit is.²⁶

A bevonulás sorrendjében sorrendjében álltak fel a már birtokba vett területeken a csendőrségi szervezeti egységek, összesen 11 osztály-, 22 szárny-, 44 szakasz-parancsnokság és 298 őr. Ezeken kívül megkezdte működését 5 nyomozó osztag, 4 híradó őr és tiszti parancsnokságonként 18 rádió-vevő állomás.²⁷

A csendőr őrök első állomáshelyének megállapítása a csendőr osztály-parancsnok feladata volt. Ezek későbbi áthelyezése, megszüntetése, új őrök felállítása a területileg illetékes vármegyei katonai parancsnok véleményének kikérésével valósulhatott meg. Eltérő felfogás esetén a hadseregpáncsnok döntött. Ezek a feltételek csak a katonai közigazgatás működése alatt illették meg a haderő illetékeit.

A diszlokáció kialakítása során azt az alapelvet követték, hogy az 1918-ban meglévő szárny-parancsnokság székhelyén osztály, a szakasz-parancsnokság székhelyén pedig szárny-parancsnokság létesüljön. Az őrök száma osztályonként változott. A tagolt hegyi terepviszonyok miatt aránylag kis területű és csekély számú őrrel rendelkező szárny-, illetve osztály-parancsnokságok létesültek. A Magyar Szent Korona alá visszatért Észak-Partium-i és Észak-Erdélyi területeken 1918-ban 301 csendőr őr működött, így ennyit vettek alapul visszacsatolt területeken az új csendőrségi diszlokáció létrehozásakor. Ettől csupán annyiban tértek el, hogy az őrök számát 25 %-al növelték. A magyar csendőri erők diszlokációja lényegesen eltért a román csendőrség területi lehelyezkedésétől, mivel egy-egy magyar őr körlet területén 3-5 román őr is ténykedett a visszacsatolást megelőzően. A román csendőr legénység azonban nem hivatásos, hanem sorozott állományú volt.²⁸

A csendőrségtől vezényelt legénység csak hivatásosokból állt. Létszámuk 2 103 főt tett ki, e létszám 48 szakaszparancsnokból, 60 nyomozóból és 1995 főnyi legénységből állt. Ezt létszámot növelték a szakszolgálatosok. A visszacsatolt területek csendőri szervezeteinek gazdasági hivatalait kezdetben a gazdasági tiszte hiánya miatt nem állították fel. Ezért a gazdaság-igazgatást ideiglenesen a hadsereg-csoportoknál lévő személyzet végezte.²⁹

A csendőrség és rendőrség működési területe a katonai közigazgatás területén is hagyományosan oszlott meg. A városok területén a rendőrség, míg az ezeken kívül eső területeken a csendőrség teljesített szolgálatot.

A települések városi vagy községi jellege tekintetében az 1918. évi magyar közjogi helyzet volt az irányadó. A román uralom alatt városi rangra emelt településeken a csendőrség teljesített szolgálatot.³⁰

Az csendőr őröket ott kellett felállítani, ahol 1918-ban is magyar csendőr őrök működtek. Ezt az elvet azonban nem vették szigorúan. Ahol a közbiztonsági viszonyok indokolták, vagy a közigazgatási beosztás megváltozott, tovább ha az új határvonal miatt szükségesnek látszott, az egyes csendőr őrök állomáshelyét és a rendszeresített létszámát az 1913. évitől eltérően állapították meg. A csendőr őrök számának az 1918. évi állapotokhoz képest történő növelését későbbi időre halasztották, mert az ehhez szükséges létszám még nem állt rendelkezésre.

A belterületi őrökön a portyázó szolgálat ellátását kezdetben csak a községekre, nagyobb lélekszámú lakott helyekre, vasútállomásokra, bánya- és ipartelepekre korlátozták. A határszéli csendőr őrök viszont kötelesek voltak az őrskörletükhöz tartozó határvonalat is portyázni.³¹

Az alárendeltséget tekintve a visszacsatolt területeken a katonai közigazgatás ideje alatt szolgálatot ellátó csendőri erők saját előjáróinak és az illetékes hadsereg-parancsnokság útján a Honvéd Vezérkar főnökének voltak alárendelve. A katonai közigazgatási parancsnokok a működési területükön felállított alakulatokat közvetlenül, a csendőr nyomozó-egységeket és híradó különítményeket az illetékes hadsereg csendőr csoport-parancsnokság útján vehették igénybe.³²

A visszacsatolásban résztvevő három magyar hadseregnél egy-egy csendőr csoport-parancsnokság állt fel.³³ Ugyanakkor 550 főnyi csendőr legénységet vezényeltek az Észak-Erdély-i őrök megerősítésére. Ez a létszám úgy oszlott meg, hogy az I. magyar hadsereg csendőr csoport-parancsnokságának a területére 235 főt, a II. magyar hadsereg csendőr csoport-parancsnokságának a területére 180 főt, a III. magyar hadsereg csendőr csoport-parancsnokságának a területére pedig 55 főt helyeztek, emellett pedig a térség teljes területére kiterjedő hatállyal 80 főnyi csendőr mozgótartalékot hoztak létre.³⁴

A csendőrség vezetése többször kérte a Fővezériséget, hogy tehermentesítse a katonai közigazgatás szervezetében működő állományt e szolgálat alól, mivel a rendes közbiztonsági szolgálat ellátására sem állt rendelkezésre a megfelelő létszám.

1940. október folyamán a III. és a II. hadsereget kivonták Erdély területéről, alakulataikat helyőrségeikbe szállították. Ezzel megszűnt a csendőrség három hadsereg szerinti tagozódása. Így az addigi csendőr csoport-parancsnokságok feleslegessé váltak.³⁵ A megszüntetett csendőr csoport-

parancsnokságok közvetlen szervezetei a nyomozó osztagok, híradó őrsök és gazdasági kirendeltségei, azonban továbbra is a helyükön maradtak a területileg illetékes csendőr csoport-parancsnokság alárendeltségében.

Az I magyar hadsereg béke-elhelyezési körletét Észak-Erdélyben jelölték ki. Az Észak-Erdélyben diszlokáló I. magyar hadseregnél Hadsereg Csendőr csoport-parancsnokságot szerveztek. Ennek parancsnokává VATTAY Ferenc cső. ezds. nevezték ki, akit az I. magyar hadsereg parancsnokának közvetlenül alárendeltek.³⁶ Feladata a csendőrség működésének irányítása a közbiztonsági szolgálat és a kiképzés tekintetében, szakvélemény nyújtása a hadsereg parancsnoknak, aki minden csendőrségi vonatkozású szolgálati, személyi ügyben a katonai közigazgatás vezetője is volt.³⁷

Az égetővé vált létszámlhiány mind a legénységénél, mind a tisztikarban éreztette hatását. Összesen 6 000 próbacsendőr kiképzéséről kellett volna gondoskodni, de ennek nem voltak meg a feltételei. Azok a csendőrtisztek, akik a kiképzőkeretekhez voltak vezényelve, a testület mozgósítása és hadiállományra való kiegészítés során hadibeosztást láttak el. A hadtáp csendőr-zászlóaljknál 56 fő, a tábori csendőrségnél 16 fő, összesen 72 csendőr tiszt látott el ilyen feladatot. A testület mozgósítása esetén a tanintézetekben a kiképzés általában szünetelt.

Ennek megindításáról a Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium 20.(csendőrségi) osztály véleménye szerint: „*Nem jelentkeznének zavarok, ha Erdélyben a közbiztonsági szolgálat a hadtáprendszer keretében történnék. A mostani kettősség azonban messze túlhaladja a csendőrség létszámteljesítő képességeinek határait, mert nemcsak a hadtáp alakulatokat kell tiszti és legénységi létszámmal ellátnia, hanem ugyanakkor és ugyanazon a területen a rendes közbiztonsági szervezetet is fel kellett állítania.*

Ezt a kettős terhet világosan mutatja a következő szembeállítás: 50 csendőrtiszt végzi az egész felszabadult terület közbiztonsági szolgálatát és 56 csendőrtiszt van beosztva a hadtápzászlóaljokhoz, tehát több tiszt a kisegítő szolgálatban, mint a hivatásszerű beosztásokban.

Ezért vált elkerülhetetlenné, hogy a folyó évben véglegesített hadnagyok is szárnyparancsnoki beosztást kapjanak. Ugyanez vonatkozik a hadtápzászlóaljokhoz vezényelt 352 hivatásos csendőrrre. Eddig a magasabb parancsnokságokhoz és hadtáphoz vezényelt csendőrök közül kb. 200 vonult be, visszamaradt tehát 600-700. Ez a létszám egyharmada az egész új területre vezényelt létszámnak. Mivel most Erdélybe újabb 1 000 csendőrt kell vezényelni, a régi területeken a hivatásos és nem ténylegesek aránya már 50 %-os lesz.”³⁸

Ezért fordult elő az, hogy a létszám gondok enyhítésére a csendőrségnek a trianoni határok közötti Magyarország területén állomásozó alakulatai számára a honvédség őrvezető és tizedes rendfokozatú lévő katonákat adott át a testület részére. Vagyis nem tényleges viszonybeli csendőröket osztottak be közbiztonsági szolgálatra. Ezen túl nyugalmazott csendőröket is reaktiváltak.

A katonai vezetés reagált a 20. osztály felterjesztésére, ezért 54 fő csendőr tisztet és csendőr altiszteket a seregtestektől, a hadtáp zászlóaljaktól visszavezényeltek 1940. X. 10-ig eredeti beosztásukba. 1940. XI. 23-án megindult a képzés az 1909-ben alapított Nagyvárad Csendőriskolában, amelynek parancsnokává vitéz nemes battyáni PAKSY-KISS Tibor cső. ezds.-t nevezték ki.³⁹

A rendes feladatai mellett a testület különleges feladatokat is ellátott. Például a Fővezérség megkeresése alapján útbiztosító és rendfenntartó szolgálatra Kolozsvárra vezényeltek a budapesti és pesterzsébeti gyalog tanalosztályok keretéből 81 fő próbacsendőrt, 8 fő segédoktatót. Az I. csendőr kerület őrséről pedig 31 fő csendőr altiszteket dr. ENDRÓDY Barna cső.örgy. parancsnoksága alatt Kolozsvárra vezényeltek a Kormányzó 1940. IX. 13-án történő bevonulását biztosító feladatokban történő részvételre.⁴⁰

A katonai közigazgatás a visszacsatolt erdélyi és pártiumi területeken 1940. XI. 23-án megszűnt, ezzel az időponttal nevezték ki az e területeken felállított csendőr alakulatok parancsnokait is. 1940. XI. 24-étől kezdte meg működését a kolozsvári IX. csendőr kerület-parancsnokság, VATTAY Ferenc cső.ezds. vezetésével.⁴¹ Ezzel egyidejűleg felállt a X. csendőr kerületi-parancsnokság a székelyföldi vármegyék területén Marosvásárhely székhellyel. Parancsnoka PINTÉR Aladár cső.ezds.-t nevezték ki.⁴² Az Észak-Erdély-i két csendőrkerület kialakításának az volt az oka, hogy ez a terület egyetlen kerületnek túlságosan nagy bizonyult és a terület jellege is a két kerület kialakítása mellett szól.

A visszatért területeken az újonnan felállított két csendőr kerületen kívül egy harmadik, a Kassa székhelyű VIII. csendőr kerület is osztozott, megkapva a Máramarossziget székhelyű csendőr osztályt és csendőr szárnyat, valamint három szakasz-parancsnokságot, a Felsővisó-i csendőr szárny-parancsnokságot, és alárendeltségében két csendőr szakasz-parancsnokságot, továbbá 16 csendőr őrsöt. A Magyar Királyi Honvédség béke diszlokációját pedig úgy alakították ki, hogy Észak-Erdély területén a kolozsvári IX. honvéd hadtest állomásozott.

Délvidéki területek visszatérése

A Magyar Királyi Csendőrség erői később csatlakoztak a bevonulásban résztvevő a Magyar Királyi Honvédséghez. A belügyminiszter már 1941. IV. 3-án készülségi szolgálatot rendelt el az I-VIII. csendőr kerület, valamint a Központi Nyomozó Parancsnokság részére a Szolgálati Utasítás 189. pontja alapján.⁴³

A bevonuló alakulatok a III. magyar hadsereg kötelékébe tartoztak. A seregtest parancsnokának, GORONDY-NOVÁK Elemér altbgy.-nek⁴⁴ közvetlenül alárendelve működött a Déli Hadsereg Katonai Közigazgatás Csoportparancsnoksága.

A szükségszerű katonai közigazgatás lépett életbe, mivel nem teljesen békés úton kerültek vissza délvidéki területek Magyarországhoz. A szükségszerű katonai közigazgatásnak alapvetően közbiztonsági vonatkozású feladatai voltak, melyeket a bevonuló csapatok elláttak. Azonban a bevonulás gyors befejezése lehetővé tette a rendszeres katonai közigazgatás rövid időn belül történő bevezetését.

A Délvidékre vezényelt csendőrségi állományt a Déli Hadsereg Csendőr Csoport-Parancsnoksága fogta össze, vitéz HALMY József cső.ezds.⁴⁵ vezetésével.

A csendőrök két nagy részre osztva várták a bevonulást. A Bácskai bevonulásra rendelt erők Kiskőrösön, míg a Bánátba szánt alakulatok Kiskunfélegyházán gyülekeztek.

Az indulási parancsot 1941. IV. 14-én éjszaka adták ki. A Bácskai bevonulásra rendelt erőknek 1941. IV. 15-én Zomborra kellett érkezniük gépkocsin, 1 csendőr tiszttel és 192 csendőr altiszttel ZÁMBORY Árpád cső. alez. parancsnoksága alatt. Belőlük hozták létre a zombori osztályt. Ugyanekkor Szenttamásra gépkocsikon útba indult a leendő újvidéki osztály, vitéz BÁTORY Géza cső. alez. vezetésével 2 csendőr tiszttel és 330 fő csendőr altiszttel.

A bánáti állomány 1941. IV. 15-én vagonírozott be Kiskunfélegyházán, ők Sárípuszta-Tolvajosra utaztak FARBAKY József cső.alez. irányításával 1 csendőr tiszttel és 100 csendőr altiszttel. Ők képezték a leendő nagybecskereki osztály létszámát.

Ugyanoda tartott a pancsovai osztály 388 csendőre és a nagybecskereki osztály fennmaradó 199 főnyi legénysége 5 tiszttel vitéz GERENCSÉR Jenő cső.örgy.-gyal az élen.⁴⁶

Az osztályok beérkezésük után azonnal felvették az érintkezést a helybeli honvéd parancsnokságokkal és megkezdték a rend helyreállítását. A zombori osztály 1941. IV. 15-én délután 6 óra 20 perckor érkezett Zomborra. Az Újvidékre helyezett csendőrség aznap 11 órára Szabadkát, délután 6 órára pedig Szenttamást is érte el. A Szenttamásra érkezők 1 órán belül továbbindultak végleges működési területének birtokbavételére. A nagybecskereki és pancsovai osztályok 1941. IV. 15-én reggel együttes vasúti szállítással indultak útba a Szeged-Horgos vasútvonalon Szabadkára. A menetcélt, menet közben végzett biztosítással és útvonal felderítéssel este 8 órára érték el.⁴⁷

A csendőri vezetés Bánátban két osztály- és hat szárny-parancsnokság, valamint 69 őrς létesítését vette tervbe.

A Szabadkán elhelyezett Nagybecskerek-i osztály 4 csendőr tiszttel és 299 fő csendőr legénységgel, továbbá a Pancsovai osztály 4 csendőr tiszttel és 388 fő csendőr legénységgel a városban és környékén tisztogató és rendfenntartó feladatot látott el. Ezért a város bejáratánál a Nagybecskerek-i osztály öt helyen őrςéget állított. A Pancsova-i csendőr osztály erői pedig a város belterületén harminc csendőr járőrrel járőrςszolgálatot láttak el.

A Fővezérség utasítására a Nagybecskerek-i csendőr osztály a visszatért déli terület trianoni határvonalán, mint *hadműveleti és gazdasági záróvonalon* 9 őrςöt telepített 98 fővel. A törzs Bezdánba települt. Feladatuk a meghatározott engedéllyel történő közlekedés biztosítása, a jogosulatlan átlépés és tartózkodás megakadályozása volt. E feladatokat razzizással kellett végrehajtaniuk. A megerősítés azért vált szükségessé, mert a trianoni határon telepített határvadász őrςök — amelyek a volt magyar-jugoszláv trianoni határon a hadműveleti záróvonallal kapcsolatos teendőket látták el — a csempészeket és az engedély nélküli határátlépőket nagy számuk miatt már képtelenek voltak feltartóztatni. A záróvonal átlépésének lehetővé tételét később a közbiztonsági viszonyok akadályozták.⁴⁸

A hadsereg kivonása után a Déli Hadsereg Csendőr Csoport-Parancsnokság a vezérkari főnökség katonai közigazgatási osztálya útján a szállásmester közvetlen alárendeltségébe került.

A bánáti terület benépesítésére szánt katonai közigazgatási szervezetek a bizonytalan helyzetre való tekintettel 1941. V. 4-ig Kiskunfélegyházán maradtak, majd leszerelték. A katonai vezetés a bánáti területre vezénylendő csendőrséget és rendőrséget a közbiztonsági helyzet megszilárdítása végett a délvidéki terület több részén ideiglenesen bevetette. Ezeket az erőket 1941. júliusában fokozatosan leépítették

A Nagybecskereki osztály állományából 3 csendőr tisztet és 229 fő csendőr legénységet vezényeltek vissza az eredeti alakulatukhoz. Így Újvidéken 65 fő csendőr, egyéb helyen pedig 6 fő csendőr

maradt. A Pancsovai osztálytól 3 csendőr tisztet és 310 fő csendőr legénységet vezényeltek vissza az eredeti alakulatukhoz. Így Újvidéken 30 fő, másutt pedig 48 fő csendőr maradt.⁴⁹

A katonai közigazgatás megszűnésével — 1941. VIII. 15-én éjféltől, míg a Mura folyótól északra eső területen 1941. VIII. 19-én éjféltől — állt fel a végleges csendőri szervezet.⁵⁰

A Szabadkán felállított csendőr szárny-parancsnokságot Bajáról helyezték át. Baján két csendőr szakasz-parancsnokság szűnt meg, illetékességi területük pedig beleolvadt a szabadkai szárnyba.

A polgári közigazgatás bevezetésével szűnt meg Dárdán a csendőr szárny-parancsnokság, mely ekkor még a baranyai háromszög területét tartotta ellenőrzése alatt. Ezt követően alakult meg újonnan a mohácsi csendőr szárny-parancsnokság.

Ennek felállításával egyidejűleg megváltozott a pécsi csendőr osztály területi illetékessége is, amelynek alárendeltségébe lépett a Mohács-i csendőr szárny-parancsnokság. Ez az új csendőr szárny a Drávaszög őrszeit, valamint a pécsi csendőr szárny nyolc csendőr őrsét foglalta magába. Ez érintette a pécsi csendőr szárnyat nyugatról határoló szigetvári csendőr szárnyat, melynek négy őrsét csatolták a pécsi csendőr szárnyhoz. Így a pécsi csendőr osztály mindhárom szárnya megközelítően azonos számú őrsöt irányított, a szigetvári csendőr szárnyaknak 17, a pécsi csendőr szárnyaknak 18, míg a mohácsi csendőr szárnyaknak 15 őrsé lett.

A Muravidék területén 1941. VIII. 19-ével három csendőr szárny-parancsnokság osztozott, a muraszombati, a zalaegerszegi és a nagykanizsai csendőr szárny-parancsnokságok. A rendezés során a szombathelyi csendőr szárny öt őrsét csatolták a Muraköz csendőr szárny kilenc őrséhez. Ebből alakult meg a Muraszombati csendőr szárny. Az újonnan létrehozott zalaegerszegi csendőr szárny őrszei a szomszédos keszthelyi csendőr szárny két őrséből, a nagykanizsai csendőr szárny tizenegy őrséből, illetve három muravidéki őrséből álltak össze.

A nagykanizsai csendőr szárny beosztása úgy változott, hogy a már fent említett tizenegy csendőr őrsöt átadta a zalaegerszegi csendőr szárnyaknak, egyet pedig átvett a keszthelyi csendőr szárnytól, míg muravidéki csendőr őrsökből 11-et kapott.

A Duna-Tisza közti területek a szegedi V. csendőr kerület-parancsnokság, a Baranya háromszög a pécsi IV. csendőr kerület-parancsnokság, míg a Muravidék területe a szombathelyi III. csendőr kerület-parancsnokság alárendeltségébe került.

Ez után a Magyar Királyi Csendőrség diszlokációja nem sokat változott. Új karhatalmi jellegű alakulatok, csendőr századok felállítására, a szakalegységek számának növelésére (közlekedési-, repülőterei őrsök, híradó alakulatok, nyomozó alosztályok, stb. felállítása) minőségi fejlesztésre, majd a háborús feladatok megvalósíthatósága érdekében létrehozott szervezetmódosításokra került sor.

A tanulmány szövegében alkalmazott rendfokozati rövidítések jelölésének oldása:

cső	=	csendőr	alez	=	alezredes
fhdgy	=	főhadnagy	ezds	=	ezredes
örgy	=	örnagy	altbgy	=	altábornagy

Jegyzetek:

¹ PARÁDI: *A magyar állam határőrizete 1920-1941.* 191-207.p.

² PARÁDI: *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított, közbiztonsági őrtisztület 1881-1945.* 102-103.p.

³ SZAKÁLY: *A magyar tábort csendőrség története 1938-1945.* ; KAISER: *A Magyar Királyi Csendőrség története a két világháború között.* 124.p.

⁴ Pontosabban 1938. XI. 1-én ideiglenesen új szárnyparancsnokság létesült Veszprémben, Veszprém 2. elnevezéssel. Az addig ott lévő szárnyparancsnokság Veszprém 1. lett. Ez a módosítás csak a szomszédos adonyi és enyingi szárnyak beosztását érintette.

HIM-HL BM. 1938. 3.020/Res.VI-b.

⁵ 1921/XXXIII.tc.

⁶ A Magyar Királyi Csendőrség testületi színei az Osztrák-Magyar Monarchia óta buzérvörös alapon acélzöld volt.

ZEIDLER ; OLASZ — PARÁDI — ZEIDLER

Megkülönböztetésként buzérvörös alapon acélzöld színű csendőr hajtókájuk volt, eltérően a búzavirág-kék parolítól és a tábort (BOCSKAI) sapkát is kakastollal viselték.

ADONYI-NÁREDEY — NAGY: 74.p.

⁷ HIM-HL Vezérkari főnökség iratai 1938.3.263/el.n.1.vkf.

⁸ A Bled-i egyezményt követően — amelyben a kisantant államok elismerték Magyarország fegyverkezési egyenjogúságát — már nyíltan is a Magyar Királyi Honvédség szervezetéhez tartozhattak.

⁹ Magyar Csendőrök a Felvidéken. I.rész.

¹⁰ Magyar Csendőrök a Felvidéken. II. és III.rész.

¹¹ A Felvidék visszatérése kapcsán létrehozott — Kassa székhelyű — VIII. csendőr kerület parancsnokai voltak lófő lemhenyi GÁBOR Péter (1939.I.5. – 1939.V.1. tartósan vezényelve), lófő lemhenyi GÁBOR Péter (1939.V.1. – 1940.XI.23.), TÖLGYESY Győző (1940.XI.23. – 1944.X.28.), SÁRÓY Kálmán (1944.X.28. – 1945.III.31.)

SZAKÁLY: *Akik a magyar királyi csendőrséget 1919 és 1945 között vezették. Történelmi-statisztikai áttekintés a magyar királyi csendőrség felső vezetőiről.* 121.p. és 277.p.

¹² Csallóköz területe a II., az Ipoly folyó vonalától Rozsnyóig terjedő terület a VII. csendőr kerülethez került. Ezzel párhuzamosan Kassán, Komáromban, Rimaszombaton és Ungváron osztály-parancsnokságok álltak fel.

¹³ Az osztály-parancsnokság Dunaszerdahely, Érsekújvár, Beregszász, Galánta, Ipolyság, Komárom 1.-2., Kassa, Léva, Losonc, Rimaszombat, Rozsnyó, Ungvár állomáshelyekre települtek.

¹⁴ HIM-HL Hadrendek 60 000/Eln.1.a. 1938.HM.ut.

¹⁵ Változatlanul maradtak Budapest 1., Eger, Győr, Hatvan, Jászberény, Kisvárd, Magyaróvár, Mátészalka, Mezőkövesd, Miskolc, Mohács, Mór, Nagykanizsa, Nagymaros, Pápa, Pécs, Salgótarján, Sarkad, Siklós, Szekszárd, Szentgotthárd, Szerencs, Szigetvár, Szombathely, Tab és Tiszafüred székhelyű szárny-parancsnokságok.

¹⁶ Például megerősítették a bányavidékek körzeteit. A salgótarjáni területen alakult meg a zagyaróvái őr, amelyet a határ közelsége is indokolt. A dorogi bányánál a szomori őr kezdte meg működését. A hadiipar szempontjából fontos területen alakult meg a Pét-gyártelep-i, valamint az inotai őr. A solymári és lakihegyi, valamint a törökbálinti 2.(gyártelepi) őrök felállítását a székesfőváros vonzáskörzetének kiemelt jelentőségét bizonyítják. A pilismaróti és a dunaalmási őrök a volt csehszlovák, míg a nagycserei a román határszakaszon alakultak meg.

¹⁷ HIM-HL. HM. 1939. 80 551/el.n.20.

¹⁸ Loc.cit.

¹⁹ Huszton osztály-parancsnokságot, az alárendeltségében pedig 5 szárny-parancsnokságot hoztak létre. A Kárpátalján felállított csendőr osztály-, illetve szárny-parancsnokságok székhelyei voltak: Huszt (osztály-parancsnokság) 1. Szárny-parancsnokságok települtek pedig: Husztra 2., Nagybereznára, Nagyszöllőre és Rahóra. Huszton felállt a 9. nyomozó alosztály-parancsnokság is vitéz AGHY Zoltán cső.örgy. vezetésével.

²⁰ BARTOS

²¹ HIM-HL. BM. 1939. 3610/24.sz. Res.VI-b.

²² HIM.HL. HM. 1940. 74 976/el.n.XX.

²³ HIM.HL. Vezérkari főnökség 1941-4221/el.n.kat.köz.ig.

²⁴ *Tájékoztató a katonai közigazgatás működéséről a felszabadult keleti és erdélyi részeken.*

²⁵ Az előkészített csendőr erők csoportosítása a következő volt: Ungváron, a Beszterce-Naszód-, Csík- és Máramaros vármegyébe vezényelt 3. hadsereg csendőr csoport-parancsnokságának az erőt koncentrálták. Szolnokon, a Háromszék-, Kisküküllő-, Kolozs-, Maros-, Torda-Nagyküküllő-, Szatmár-, Szilágy- Szolnok- Doboka-és Udvarhely vármegyébe vezényelt 1. hadsereg csendőr csoport-parancsnokságának az erőt koncentrálták. Cegléden, a Bihar vármegyébe vezényelt 2. hadsereg csendőr csoport-parancsnokságának az erőt koncentrálták.

HIM.HL. Vezérkari főnökség 114/Föv.kat.köz.ig. 40. IX. 2.

²⁶ Osztály-parancsnokságok: Beszterce, Csíkszereda, Dés, Kolozsvár, Máramarossziget, Marosvásárhely, Nagyvárad, Sepsiszentgyörgy, Szatmárnémeti, Székelyudvarhely, Zilah városokban, összesen 11 helyen. Szárny-parancsnokságok minden osztály állomáshelyén települtek, Nagyváradon kettő, Bánffyhyunad, Felsővisó, Gyergyószentmiklós, Gyergyótölgyes, Kézdivásárhely, Nagybánya, Nagykároly, Szamosújvár, Szászrégen, Székelykeresztúr, Szilágysomlyó és Naszód településeken. A polgári közigazgatás bevezetésekor a Gyergyótölgyesi és a Nagykárolyi szárny-parancsnokságok nem alakultak meg.

²⁷ Tájékoztató a kat.köz.ig. működéséről a felszabadult keleti és erdélyi részeken. op.cit.

²⁸ *Segédlet a katonai közigazgatás és hadtáp ellátására Erdélyben.*

²⁹ HIM.HL. BM.1940. 3200/Res. VI-b

³⁰ A románok Bánffyhyunadot, Naszódot és Nagyszalontát emelték városi rangra.

³¹ HIM.HL. Vezérkari főnökség 120/Föv.kat.köz.ig. elvei 40.IX.2.

³² HIM.HL. Vezérkari főnökség. 60/Föv.kat.köz.ig. 1940.

³³ Az I. magyar hadsereg csendőr csoport-parancsnoksága Marosvásárhelyre települt vitéz PAKSY-KISS Tibor cső. alezds. parancsnokságával. A II. magyar hadsereg csendőr csoport-parancsnoksága Kolozsvárra települt PINTÉR Aladár cső. alezds. parancsnokságával. A III. magyar hadsereg csendőr csoport-parancsnoksága Nagybányára települt TÖLGYESY Győző cső. alezds. Parancsnokságával. 1940. IX. 16. után az I. hadsereg-parancsnoksághoz beosztott csendőr csoport-parancsnokság tisztjei Marosvásárhelyről Kolozsvárra, míg a II hadsereg-parancsnoksághoz beosztott csendőr csoport tisztí állománya Kolozsvárról Marosvásárhelyre kölcsönös áthelyezést hajtottak végre. A III. hadsereg alárendeltségébe tartozó csendőr csoport-parancsnokság közvetlen szervezetei áttelepültek Szatmárnémetibe.

Vitéz PAKSY-KISS Tibor, PINTÉR Aladár és TÖLGYESY Győző csendőr tisztekről bővebben ! SZAKÁLY: *Akik a magyar királyi csendőrséget 1919 és 1945 között vezették. Történelmi-statisztikai áttekintés a Magyar Királyi Csendőrség felső vezetéséről.* 180-181.p. , 192.p. , 252.p.

³⁴ HIM.HL. Vezérkari főnökség. 1288/Föv.kat.köz.ig. 40. IX. 30.

³⁵ HIM.HL. Vezérkari főnökség. 1318/Föv.kat.köz.ig. 40. IX. 25.

³⁶ SZAKÁLY ! *Akik a magyar királyi csendőrséget 1919 és 1945 között vezették. Történelmi-statisztikai áttekintés a Magyar Királyi Csendőrség felső vezetéséről.* op.cit. 255-256.p.

³⁷ HIM.HL. Vezérkari főnökség. 1318/Föv.kat.köz.ig. 40. IX. 25. op.cit.

³⁸ HIM.HL. HM. 1940. 76 904/el.n.20.

³⁹ SZAKÁLY: *Akik a magyar királyi csendőrséget 1919 és 1945 között vezették. Történelmi-statisztikai áttekintés a Magyar Királyi Csendőrség felső vezetéséről.* op.cit. 180-181.p.

⁴⁰ HIM.HL. BM. 1940. 3200/4.Res. VI-b.

⁴¹ Róla többet ! SZAKÁLY: *Akik a magyar királyi csendőrséget 1919 és 1945 között vezették. Történelmi-statisztikai áttekintés a Magyar Királyi Csendőrség felső vezetéséről.* op.cit. 255-256.p. és 277.p. Észak-Erdély visszatérése nyomán létrehozott Kolozsvári IX. csendőr kerület parancsnokai voltak VATTAY Ferenc (1940. XI. 23. – 1942. VII. 31.), vitéz battayáni PAKSY-KISS Tibor [(1942. VII. 31. – 1942. VIII. 15.) – 1944.IX.15. (ténylegesen 1944.X.8.-ig)], lőfő kibédi PÉTERFFY Jenő [1944.IX.15.- (ténylegesen 1944.X.8-tól) -1945].

⁴² Róla többet ! SZAKÁLY: *Akik a magyar királyi csendőrséget 1919 és 1945 között vezették. Történelmi-statisztikai áttekintés a Magyar Királyi Csendőrség felső vezetéséről.* op.cit. 192.p. és 277.p. Észak-Erdély visszatérése nyomán létrehozott Marosvásárhelyi X. csendőr kerület parancsnokai voltak PINTÉR Aladár (1944.XI.23. – 1942.XII.15.) dr. PAPP János (1942.XII.15. – 1944. IX. 7.)

⁴³ HIM.HL. BM.1924/Res. VI-b.-1941.sz.

⁴⁴ SZAKÁLY: *A magyar katonai felső vezetés 1938-1945. Lexikon és adattár.* 113-114.p.

⁴⁵ SZAKÁLY: *Akik a magyar királyi csendőrséget 1919 és 1945 között vezették. Történelmi-statisztikai áttekintés a Magyar Királyi Csendőrség felső vezetéséről.* op.cit. 127-128.p.

⁴⁶ HIM.HL. HM.1941. 184.sz.kt./eln.20.

⁴⁷ Loc.cit.

⁴⁸ Ezek állomáshelyei: Horgos, Kelebia, Alsócsikéria, Turipuszta, Regőce, Béreg, Udvar, Lőcs és Torjanc voltak.

PARÁDI: *A magyar állam határőrizete 1920-1941.* op.cit. 191-207.p. ; PARÁDI: *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított, közbiztonsági őrtisztület 1881-1945.* op.cit. 102-103.p. ; HIM.HL. HM.1941.457/Föv.kat.köz. IV.24.

⁴⁹ HIM.HL. HM.1941. 100 167/eln.20.

⁵⁰ Osztályparancsnokság: Zomborra és Újvidékre, szárnyparancsnokság: Murszombatra, Szabadkára, Újvidéken, Zentára és Zomborra települt.

Jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

MONOGRÁFIÁK, KISMONOGRÁFIÁK ÉS HASONLÓ JELLEGŰ KÖTETEK

ADONYI-NÁREDEY — NAGY

— ADONYI-NÁREDEY Ferenc — NAGY Kálmán: *Magyar huszárok a II. világháborúban.* Sárvár-Szombathely, 1990, Huszár Múzeum Baráti Kör - Tikett Nyip. Kft. 144 p. HU-ISBN 963 04 0501 6. /Huszártörténeti tanulmányok, 1./ HU-ISSN 0866-2592.

PARÁDI: *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított, közbiztonsági őrtisztület 1881-1945.*

— PARÁDI: *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított, közbiztonsági őrtisztület 1881-1945.* Budapest, 2012, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, 281 p. HU-ISBN 978 963 08 4794 0. /A magyar rendvédelem-történet öröksége, 2./ HU-ISSN 2062-8447.

KAISER: *A Magyar Királyi Csendőrség története a két világháború között.*

— KAISER Ferenc: *A Magyar Királyi Csendőrség története a két világháború között.* Pécs, 2002, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány. 175 p. HU-ISBN 963 90 7982 0. /Pannónia Könyvek./ HU-ISSN 0237-4277.

SZAKÁLY: *A magyar tábortörténet 1938-1945.*

— SZAKÁLY Sándor: *A magyar tábortörténet 1938-1945.* Budapest, 2000, Ister. 173 p. HU-ISBN 963 92 4324 8.

TANULMÁNYOK

OLASZ — PARÁDI — ZEIDLER

— OLASZ György — PARÁDI József — ZEIDLER Sándor: A magyar állami rendvédelmi testületek katonai rendfokozati rendszerei a kiegyezéstől az ezredfordulóig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XV.évf. (2008) 18.sz. 29-63.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2004. október 13-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Karhatalmi feladatok a bűnmegelőzés és a békefenntartás szolgálatában Európában a XIX-XX. században*” című XVIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

ZEIDLER

— ZEIDLER Sándor: A magyar rendőri rangok fejlődéstörténete a kiegyezéstől az ezredfordulóig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XIV.évf. (2008) 17.sz. 116-137.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

CIKKEK

Magyar Csendőrök a Felvidéken. I. rész.

— Magyar Csendőrök a Felvidéken. (Szerkesztőségi közlemény) *Csendőrségi Lapok*, XXVIII.évf. (1938) 22.sz. 746-765.p. I.rész.

Magyar Csendőrök a Felvidéken. II. rész.

— Magyar Csendőrök a Felvidéken. (Szerkesztőségi közlemény) *Csendőrségi Lapok*, XXVIII.évf. (1938) 23.sz. 787-790.p. II.rész.

Magyar Csendőrök a Felvidéken. III. rész.

— Magyar Csendőrök a Felvidéken. (Szerkesztőségi közlemény) *Csendőrségi Lapok*, XXVIII.évf. (1938) 24.sz. 830-835.p. III.rész.

BARTOS

— BARTOS Ödön: A híradó őrsök szolgálatáról. *Csendőrségi Lapok*, XXX.évf. (1940) 2.sz. 34-38.p.

LEVÉL-, IRAT- ÉS DOKUMENTUMTÁRAK

HIM-HL

— Hadtörténeti Intézet és Múzeum Hadtörténelmi Levéltára.

KÉZIRATOK

PARÁDI: *A magyar állam határőrizete 1920-1941.*

— PARÁDI József: *A magyar állam határőrizete 1920-1941.* Kandidátusi értekezés (MTA). Kézirat. Budapest, 1990.

LEXIKONOK, ADATTÁRAK

SZAKÁLY: *Akik a magyar királyi csendőrséget 1919 és 1945 között vezették. Történelmi-statisztikai áttekintés a magyar királyi csendőrség felső vezetőiről.* — SZAKÁLY Sándor: *Akik a magyar királyi csendőrséget 1919 és 1945 között vezették. Történelmi-statisztikai áttekintés a magyar királyi csendőrség felső vezetőiről.* Budapest, 2013, Magyar Napló. 301 p. HU-ISBN 978 963 99 6127 2.

SZAKÁLY: *A magyar katonai felső vezetés 1938-1945. Lexikon és adattár.* — SZAKÁLY Sándor: *A magyar katonai felső vezetés 1938-1945. Lexikon és adattár.* Budapest, 2001, Ister. 409 p. HU-ISBN 963 92 4337 X.

SZABÁLYZATOK

Segédlet a katonai közigazgatás és hadtáp ellátására Erdélyben. — *Segédlet a katonai közigazgatás és hadtáp ellátására Erdélyben.* Dr. SUBA János magángyűjteményében.

Tájékoztató a katonai közigazgatás működéséről a felszabadult keleti és erdélyi részeken. — *Tájékoztató a katonai közigazgatás működéséről a felszabadult keleti és erdélyi részeken.* Dr. SUBA János magángyűjteményében.

JOGSZABÁLYOK

1921/XXXIII.tc. — 1921/XXXIII.tc. az Észak-Amerikai Egyesült Államokkal, a Brit Birodalommal, Franciaországgal, Olaszországgal és Japánnal, továbbá Belgiummal, Kínával, Kubával, Görögországgal, Nikaraguával, Panamával, Lengyelországgal, Portugáliával, Romániával, a Szerb-Horvát-Szlovén Állammal, Sziámmal és Cseh-Szlovákiával 1920. évi június hó 4. napján a Trianonban kötött békeszerződés becikkelyezéséről.

Mellékletek jegyzéke:*I.sz. melléklet*

A Magyar Királyi Csendőrség szervezeti egységtípusonkénti elhelyezkedése 1938. májusában csendőr kerületenként.

II.sz. melléklet

A Magyar Királyi Csendőrség szervezeti egységtípusainak elhelyezkedése 1939. februárjában kerületenként.

III.sz. melléklet

A trianoni határokon belül 1938.V.1. - 1939.II.1. között bekövetkezett elhelyezési változások.

IV.sz. melléklet

A katonai közigazgatások időszakai a visszatért területeken.

*I.sz. melléklet****A Magyar Királyi Csendőrség szervezeti egységtípusonkénti elhelyezkedése 1938. májusában kerületenként.***

kerület pk.-ság.	osztály pk.-ság.	szárny pk.-ság.	szakasz pk.-ság.	pk.-ság. összesen	örs	különítmény
I. Bp.	4	12	28	44	119	7
II. Székesfehérvár	4	11	28	43	117	8
III. Szombathely	4	11	30	45	117	3
IV. Pécs	3	10	26	39	112	
V. Szeged	3	8	21	42	88	1
VI. Debrecen	3	8	22	33	89	1
VII. Miskolc	3	10	26	39	109	1
összesen	24	80	181	285	751	21

Jelmagyarázat: pk.-ság. = parancsnokság

Forrás ! *Csendőrségi Zsebkönyv, XLVII.évf. (1939) Budapest, Stádium. 376 p.*

*II.sz. melléklet****A Magyar Királyi Csendőrség szervezeti egységtípusainak elhelyezkedése 1939. februárjában kerületenként.***

kerület pk.-ság.	osztály pk.-ság.	szárny pk.-ság.	szakasz pk.-ság.	pk.-ság. összesen	örs
I. Budapest	3	9	25	37	87
II. Székesfehérvár	4	13	36	53	128
III. Szombathely	4	10	30	44	100
IV. Pécs	4	12	39	55	131
V. Szeged	4	8	28	40	93
VI. Debrecen	4	9	26	39	95
VII. Miskolc	4	12	37	53	124
VIII. Kassa	5	13	35	53	121
összesen	32	86	256	374	879

Jelmagyarázat: pk.-ság. = parancsnokság

Forrás ! *Csendőrségi Zsebkönyv, XLVIII.évf. (1940) Budapest, Stádium. 426 p.*

A trianoni határokon belül 1938.V.1. - 1939.II.1. között bekövetkezett elhelyezési változások.

	megszűnt			felállt	
I. ker.pk.-ság	1	I. ö. lov.alo.		1	Lakihegy őrs
	2	Lakihegy	kül.	2	Pilismarót őrs
	3	Leányfalu	őrs	3	Solymár őrs
	4	Pilismarót	kül.	4	Törökbálint 2. őrs
	5	Solymár	kül.	5	Törtel őrs
	6	Törökbálint-gyártelep	kül.	6	Zagyvaróna őrs
	7	Törtel	kül.		
	8	Zagyvaróna-Vizválasztó	kül.		
II. ker.pk.-ság	1	II. ö. lov.alo.		1	Csolnok őrs
	2	Csolnok-Augusztatelep	őrs	2	Dorog őrs
	3	Dorog-bányaújtelep	őrs	3	Dunaalmás őrs
	4	Dunaalmás	kül.	4	Esztergom oszt.
	5	Ilkamajor	kül.	5	Ilkamajor őrs
	6	Inota	kül.	6	Inota őrs
	7	Lajoskomárom	őrs	7	Mesterháza őrs
	8	Mesterháza	kül.	8	Mezőkomárom őrs
	9	Pét-gyártelep	kül.	9	Pét-gyártelep őrs
	10	Szfvár-rádióállomás	kül.	10	Szfvár-rádiótelep őrs
	11	Szomor		11	Szomor őrs
	12	Tárnok		12	Tárnok őrs
	13	Tata	szárny	13	Tatatóváros sz.
	14	Tata	gy.tan.alo.	14	Tatatóváros gy.tan.alo.
	15	Tokod-Altáró	őrs	15	Tatatóváros őrs
	16	Tóváros	őrs	16	Tokod őrs
III. ker.pk.-ság	1	III. ö. lov.alo.		1	Balatonzamárdi őrs
	2	Balatonzamárdi	kül.	2	Bősárkány őrs
	3	Cséppusza	őrs	3	Felsőbagod őrs
	4	Felsőbagod	kül.	4	Ikervár őrs
	5	Ikervár	kül.	5	Jánosháza közl.őrs
	6	Veszprém	szárny	6	Szombathely 3.szd.
				7	Veszprém 1. sz.
				8	Veszprém 2. sz.
IV ker.pk.-ság	1	IV. ö. lov.alo.		1	Dunaföldvár közl.őrs
V. ker. pk.-ság	1	V. ö. lov.alo.		1	Baja oszt.
	2	Köröstarcsa	kül.	2	Köröstarcsa őrs
				3	Szeged oszt.
				4	Szolnok közl.őrs
VI. ker. pk.-ság	1	VI. ö. lov.alo.		1	Berettyóújfalu oszt.
	2	Nagycsere	kül.	2	Debrecen közl.őrs
	3	Nagyhortobágy	őrs	3	Hortobágy őrs
	4	Nyíregyháza	szárny	4	Nagycsere őrs
				5	Nyíregyháza 1. sz.
				6	Nyíregyháza 2. sz.
VI. ker. pk.-ság	1	VII. ö. lov.alo.		1	Miskolc közl.őrs
	2	Sátoraljaújhely	sz.	2	Sátoraljaújhely1 sz.
	3	Visonta	kül.	3	Sátoraljaújhely2 sz.
				4	Visonta őrs

Jelmagyarázat: alo. = alosztály ; gy. = gyalog ; közl. = közlekedési ; kül. = különítmény ; oszt. = osztály ; pk.-ság. = parancsnokság ; sz. = szakasz ; szd. = század ; tan. = tanulmányi

Forrás ! Csendőrségi Zsebkönyv, XLVII.évf. (1939) Budapest, Stádium. 376 p. ; Csendőrségi Zsebkönyv, XLVIII.évf. (1940) Budapest, Stádium. 426 p.

A katonai közigazgatások időszakai a visszatért területeken.

S.sz.	Terület	Katonai közigazgatás	
		kezdet	vége
1	Felvidék déli sávja	1938. XI. 5.	1939. I. 5.
2	Kárpátalja	1939. III. 17.	1939. VII. 7.
3	Észak-Partium és Észak-Erdély	1940. IX. 4.	1940. XI. 23.
4	Délvidék részlegesen a Drávaszöggel és Muraközszel	1941. IV. 14.	1941. V. 5.